

Павленко В.В. Методи розвитку креативності школярів / В.В. Павленко // Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією проф. Вітвицької С.С., доц. Колесник Н.Є. – Житомир : ФОП Левковець, 2016. – 410 с. – С. 90–94.

В.В. Павленко,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Методи розвитку креативності школярів

В епоху державного і духовного відродження України пріоритетна роль належить високоосвіченим людям. Відповідно до Закону України «Про освіту», метою освіти є «...всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [3, с. 2]. Досягнення цієї мети можливе лише за умов оптимального вибору методів навчання. У Законі України «Про освіту» (ст.55) зазначено, що педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право на вільний вибір методів, виявлення педагогічної ініціативи [3]. Отже, питання оптимального вибору методів навчання та їх високоякісної реалізації є одним із найактуальніших у педагогічній науці та у практиці роботи шкіл.

В.О. Сухомлинський писав, що кожна мати, відправляючи дитину до школи, має надію на те, що вчитель зуміє роздивитися у ній особливі таланти та розвинути їх. Я.А. Коменський зазначав: «Якщо навчання дається дитині важко, то в цьому передусім винні методи, якими її навчають» [4, с. 273].

Оскільки основною діяльністю школяра є навчання, то лише за допомогою використання раціональних методів навчання та їх якісної реалізації, відбувається засвоєння учнями знань та формування умінь і навичок, а також формування світогляду, розвиток креативності, реалізація освітньої, виховної й розвивальної функцій навчання.

Мета статті – проаналізувати сутність та вимоги щодо застосування креативних методів навчання.

Слід підкреслити, що проблема розвитку креативності школярів залишається в педагогіці ще недостатньо вивченою. Перші методи розвитку креативності були розроблені Дж. Гілфордом, П. Торренсом, Е. де Боно й отримали широке застосування у шкільній практиці. У психології й педагогіці розроблені і застосовуються різні програми та методи розвитку креативності (В.М. Дружинін, Н.В. Хазратова, Н.Д. Бабаєва, О.Л. Яковлева, В.О. Моляко). Проблема розвитку креативності стала центральною в роботах А.Н. Лука.

У даний час у науці ведеться пошук інтегрального показника, який характеризує креативну особистість. У дослідженні Д.Б. Богоявленської цей показник визначається «як сполучення інтелектуальних та мотиваційних факторів і назвається інтелектуальною активністю» [2, с. 100]. Д.Б. Богоявленська ввела в обіг метод «креативного поля», який дозволяє виявити три рівні інтелектуальної активності. Якщо навіть за активної роботи учень залишається в рамках первісного способу дії, то це, на її думку, – *пасивний рівень*; наступний рівень – це *евристичний*, який характеризується проявом у тій чи іншій мірі особистої ініціативи, яка не стимульована ні зовнішніми факторами, ні суб'єктивною оцінкою результатів діяльності. І, нарешті, *креативний рівень* – це вищий рівень інтелектуальної активності людини.

Креативні методи навчання – це методи, що характеризуються високою комунікативністю, сприяють самостійному й творчому оволодінню знаннями, де кожен учень залучений до активного творчого пізнавального процесу, до самостійного пошуку нової інформації – «здобуття» знань, у результаті яких

учень потрапляє в ситуацію, коли він змушений проявляти ініціативу в усіх видах навчальної діяльності[7].

Креативні методи навчання слід вводити поступово, пристосовуючи їх до конкретної ситуації, тобто школи, класу, кожної особистості учня. Особливість цих методів полягає у тому, що успішність їх застосування полягає в індивідуальному підході вчителя до навчальної ситуації, у його розумінні потреб та можливостей учнів, бачення того результату, якого він хоче досягти шляхом упровадження креативних методів навчання та реальної оцінки ситуації.

Отже, для того, щоб учитель міг вдало спланувати та провести урок з використанням креативних методів навчання, слід пам'ятати наступне:

- слід враховувати вікові особливості учнів (креативних методів навчання існує багато, проте не кожен із них може застосовуватися до кожної вікової групи, так, наприклад, гра може підходити як для молодших школярів, так і для старшокласників, залежно від правил її організації; натомість креативна методика «мозковий штурм» може застосовуватися лише з учнями старшої школи, оскільки потребує аналітичного мислення та, як наслідок, логічного осмислення проблеми);

- слід враховувати навчальну ситуацію у класі (є класи з високим, середнім та низьким показником успішності. Готуючись до уроку із застосуванням креативних методик, учитель повинен враховувати цю особливість, підбираючи таку креативну методику, яка підійде саме у цій ситуації й саме у цьому класі та допоможе для досягнення найкращих результатів);

- слід враховувати навчальну програму та підбирати ті креативні методи, які допоможуть найкраще розкрити та зрозуміти учням нову інформацію;

- для успішного застосування креативних методів навчання слід створити якомога комфортнішу атмосферу в класі (креативне середовище). Неможливо говорити про будь-який прогрес у навчанні, якщо учні не

відчувають себе вільно або бояться вчителя. Наприклад, така креативна методика як «мозковий штурм», передбачає вільне висловлювання учнями думок, якими б абсурдними вони не здавалися; будь-яка критика зі сторони вчителя чи інших учнів не є прийнятною, оскільки вона заперечує саму сутність цієї чи будь-якої іншої креативної методики;

- учитель повинен відмовитися від різких негативних оцінок, оскільки, застосовуючи креативні методи навчання, він прагне розвинути певні вміння та навички учнів, наприклад, уміння мислити самостійно. Така креативна методика, як гіперболізація, де учням пропонується перебільшення якостей будь-якого предмета, потребує застосування фантазії та не може бути оцінена як негативна чи неправильна, навіть якщо вона не подобається вчителю. Різка критика зі сторони вчителя може знищити позитивний вплив цієї методики та погіршити результати навчання;

- усе, що пропонують учні, має бути обговорене і сприйняте вчителем, немає «правильних чи неправильних відповідей», проте учитель повинен навчити учнів об'єктивно оцінювати результат власних дій та обирати найкращий з усіх запропонованих;

- учитель повинен навчити дітей поважати один одного, оскільки застосування креативних методів навчання на уроках вимагає від дітей взаємодії з колективом набагато частіше, ніж це відбувається на уроках з застосуванням звичайних традиційних методів навчання. Учень повинен бути впевнений у тому, що його дії, які вимагає від нього та чи інша діяльність учителя, будуть добре сприйняті колективом та він буде почувати себе «захищеним». А.Н. Лук стверджує, «що без почуттів неможливий пошук істини» [5, с. 80].

Привертають увагу принципи розвитку креативного мислення, сформульовані Е. де Боно (автором книги «Народження нової ідеї»):

- виділення необхідних і достатніх умов для вирішення завдання;
- розвиток готовності відмовитися від минулого досвіду, отриманого при вирішенні подібних завдань;

- розвиток здатності бачити багатофункціональні речі;
- розвиток здібностей до об'єднання протилежних ідей із різних галузей і використання отриманих асоціацій для вирішення проблеми;
- розвиток здібностей до усвідомлення ідеї, яка характеризується полярністю в даній галузі знань, і звільнення від її впливу [6].

А.В. Хуторським розроблена класифікація методів продуктивного навчання або евристичного навчання, в якій виділено три групи методів: *когнітивні* (методи пізнання навколишньої дійсності), *креативні* (методи створення зовнішніх і внутрішніх освітніх продуктів) та *орґдіяльнісні методи* (методи організації освітнього процесу) [8].

У дидактичних джерелах ми можемо зустріти безліч класифікацій методів креативності. W. Dobrołowicz розробила цікаву класифікацію [1]. У рамках евристичних методів – це методи дроблення, ідентифікація з об'єктом та суперпозиція:

- дроблення (**Kruszenie**) – критичний аналіз існуючого стану (наприклад, пошук недоліків у даній ситуації);
- ідентифікація з об'єктом (**Identyfikacja z obiektem**) – подібність до даного об'єкта, проблема об'єкта та експлуатація об'єкта;
- суперпозиція (**Superpozycja**) – складання характеристик різних об'єктів для того, щоб змінити їх або удосконалити.

Отже, використання креативних методів навчання є надзвичайно важливим та одночасно кропітким завданням для вчителя. Застосування цих методів відкриває перед учителем безліч нових можливостей, активізує та оптимізує роботу в класі, підвищує ефективність навчального процесу та має безліч інших переваг. Проте використання цих методів вимагає від учителя великих часових та матеріальних затрат, терпіння, креативного підходу та бажання працювати у новому напрямку.

Список використаних джерел та літератури

1. Dobrołowicz W. Psychodydaktyka kreatywności/W. Dobrołowicz. – Warszawa: WSPS, 1995. – 155 с.

2. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д.Б. Богоявленская. – Ростов-на-Дону: Изд-во «Просвещение», 1983. – 173 с.
3. Закон України «Про освіту»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.osvita.org.ua.
4. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т./ Я.А. Коменский. – М. : 1982.–Т. 1. – 656 с.
5. Лук А.Н. Мышление и творчество / А.Н. Лук. – М.: Изд-во «Просвещение», 1976. – 121 с.
6. Особов І.П. Деякі аспекти вивчення креативності. Зарубіжний досвід ХХ століття в оцінці сучасних дослідників[Електронний ресурс] /І.П. Особов. – Режим доступу:<http://human.snauka.ru/2011/10/213>
7. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема / В.В. Павленко // Проблеми освіти: наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 85. – С. 152–158.
8. Хуторской А.В. 55 методов творческого обучения : методическое пособие/ А.В. Хуторской. – М.: Издательство «Эйдос»; Издательство Института образования человека, 2012. – 42 с.